

“La fam fou una dictadura dins la dictadura”

Laura de Andrés Creus (Barcelona, 1978) és periodista i ha col·laborat amb EL TEMPS. És l'autora del llibre ‘El preu de la fam. L'estraperlo a la Catalunya de la postguerra’, publicat fa poc per Ara Llibres.

D'on us va venir la idea de fer un llibre sobre l'estraperlo?

—Des de sempre havia sentit aquesta paraula a casa dels meus avis. Per això vaig voler esbrinar-ne més coses. Ha estat una manera de retre un homenatge a la gent que l'ha viscut. Hi ha aspectes relacionats amb la guerra civil que ja han estat molt estudiats, com, per exemple, les presons o l'exili. El llibre mostra el dia a dia dels qui es van quedar, dels qui van haver de concentrar tots els esforços a aconseguir un tros de pa. La idea va sorgir d'aquí, perquè això havia passat a casa meua i a casa de molta gent.

—*Estraperlo* és un mot curiós, que no tothom sap exactament d'on ve. Ho podríeu explicar?

—El mot va sorgir d'un cas bastant espectacular que va passar l'any 1932, durant la República. El nom prové de les inicials de Strauss, Perel i Lowann, que eren tres empresaris que van provar d'introduir un joc de ruleta a Espanya. Per a poder-la instal·lar als casinos van haver de trucar a la porta de gent diversa, com ara la d'un nebot d'Alejandro Lerroux, aleshores president del govern. Però la policia va descobrir que la ruleta era trucada i els promotors de l'invent van donar els noms dels implicats. Això va fer caure el govern de Lerroux. D'aquí ve que *estraperlo* servís per a designar un negoci tèrbol i també donés nom al mercat negre.

—Com dieu al llibre, també hi ha gent que ho confon amb el contraban. Què era, doncs, l'estraperlo?

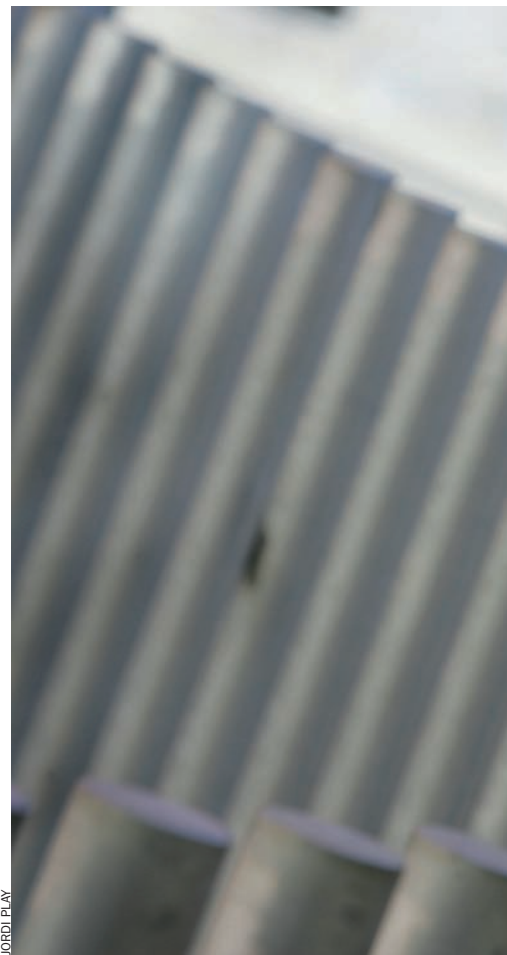
—La línia que separa l'estraperlo del contraban és molt prima. La diferència és que l'estraperlo es refereix a aquell contraban que es fa sobre un producte sotmès a una regulació per part de l'estat. En el cas espanyol, fa referència al comerç amb productes sotmesos al racionament. El contraban es feia amb productes diferents, com per exemple els encenedors o les mitges de niló, que no eren de primera necessitat però que entraven en gran quantitat a través del port de Barcelona.

—D'obres sobre l'estraperlo, com recorda l'historiador britànic Paul Preston al pròleg del vostre llibre, se n'han publicades unes quantes. Què hi aporteu vós de nou, des del punt de vista historiogràfic?

—El fet que hi parli la gent que ho va viure. Sempre havia tingut la impressió que l'estraperlo era un rerefons de les novel·les de Juan Marsé. La idea era fer una cosa entre això i un estudi rigorós; una cosa que fos accessible però que, sobretot, fos explicada per la gent que ho va viure en primera persona.

—La gent que va viure la guerra no acostuma a voler recordar i explicar les seves penúries. Ha estat difícil d'aconseguir el testimoni oral de les persones que apareixen al llibre?

—No, perquè això ja s'ha superat. Molta de la gent que ara volta els vuitanta anys, que ho va viure quan eren nens, em deia que ja havia arribat l'hora de parlar-ne. Molta gent m'ha animat a explicar-ho, queixant-se que no era just que això no se sabés. La

JORDI PLAY

“En aquelles condicions era impossible de no

fam fou com una dictadura dins la dictadura. Els que sí que costa de trobar i és difícil que parlin són aquells que es van enriquir gràcies a l'estraperlo.

—Que els testimonis diguin que ja ha arribat l'hora de parlar-ne vol dir que fins ara havien callat. Per què?

—Havien callat perquè ningú no els ho havia demanat. També perquè hi ha coses que costa d'explicar, com és ara haver fet coses il·legals per a poder menjar. És el cas, per exemple, de les dones que, veient els preus al mercat, van haver-se de prostituir per a poder menjar aquell dia.

—Llegint el vostre llibre, hom té la sensació que, qui més qui menys, com a venedor o com a comprador, tothom va acabar participant en l'estraperlo...

—És que no hi havia cap més realitat. Amb la cartilla de racionament no n'hi havia prou. Per tant, qui podia mercadejar amb dues barretes de pa, ho feia. En aquelles condicions era impossible de no acabar participant

participar en l'estraperlo”

en l'estraperlo. Una altra cosa és la gent que va veure-hi la possibilitat d'enriquir-se. En el cas del blat i de l'oli, per exemple, la producció que acabava al mercat negre era més de la meitat. A més, el preu es multiplicava per cinc.

—**El percentatge d'encariment dels productes resulta esfereïdor. En el cas del blat expliqueu que el preu arribava a pujar més d'un 400%. En tots els productes era així?**

—Sí. La cosa era general. El preu s'apujava ja a l'origen. El pagès o el terratinent amagava una part de la producció per a poder vendre-la més cara al mercat negre. El preu tornava a pujar quan havia passat per la farinera,

“Els grans estraperlistes formaven part del sistema”

pel transportista i així successivament, de manera que quan la barreta de pa arribava al destinatari el preu era desorbitat.

—**Com és que les autoritats no van poder frenar una cosa que era tan sabuda?**

—Al principi ho van fer, però després van veure clar que no tenien capacitat per a subministrar aliments a tota la població i van fer els ulls grossos. El problema és que els grans estraperlistes, els qui ho feien a l'engròs, eren els mateixos que formaven part del sistema. Els grans latifundistes, l'alcalde d'un determinat poble o el membre de la falange de torn hi van estar implicats. Els grans terratinents que es van fer d'or amb l'estraperlo ho tenien tot: la producció, els mitjans de transport, els diners per a pagar soborns i, com que havien fet la guerra al costat dels vencedors, tenien l'aixopluc del règim i podien actuar amb impunitat.

—**Segons que dieu, la policia també hi estava implicada. La pràctica**

del soborn és la principal raó que explica l'èxit de l'estraperlo?

—En el cas de l'estraperlo a l'engròs, sí. Les carreteres eren plenes de controls i calia justificar la procedència dels aliments. Hi ha transportistes que expliquen que portaven uns quants sobres de diners per a anar pagant els policies dels controls. Els policies eren molt mal pagats i d'aquesta manera obtenien un sobresou. Hi ha excepcions, com el cas d'un policia de Barcelona, que li deien *el Grabao*, perquè tenia la cara marcada, que era implacable. Els més perseguits foren els petits estraperlistes.

—**Un dels aspectes més desconcertants que expliqueu és que, malgrat la penúria, el règim franquista enviava blat a Alemanya...**

—Això ho ha estudiat bé l'historiador Carlos Barciela, de la Universitat d'Alacant, que ha treballat molt rigorosament l'autarquia al camp. Va ser dels primers d'adonar-se que la producció de blat a l'Espanya dels anys 40 havia tingut superàvit, però, deixant de banda la part que se n'anava pel mercat negre, n'hi havia una altra que era enviada a Alemanya per a pagar l'ajut rebut durant la guerra.

—**Un altre dels aspectes si més no curiosos és constatar com la febre del totxo prové de molt antic a l'estat espanyol. Assenyalau un gran creixement del nombre d'immobiliàries ja els anys 40...**

—Sí. La bombolla immobiliària ja va començar els anys 40 i 50. L'any 1945 n'hi havia unes 90, però l'any següent ja n'hi havia 200. Les coses començaven a anar mal dades en aquella època.

—**Com es va posar fi a l'estraperlo? Fou simplement amb la retirada de la cartilla de racionament o hi va haver més raons de fons?**

—Un mercat negre sorgeix sempre en situacions en què els aliments i les matèries primeres són regulades i depenen de l'estat. En el moment en què l'estat va retirar la cartilla de racionament i va deixar el camí lliure, el mercat va tornar a funcionar tal com el coneixem, de manera que l'estraperlo va anar desapareixent. A la gent ja no li calia amagar res.

Xevi Camprubí